

Daar zat ze, de 80-jarige Christa Widlund-Broer – ingetogen en mooi zoals een vrouw op die leeftijd mooi kan zijn – aan de tafel van het programma Buitenhof. Ik kan me niet heugen dat daar ooit een tachtigjarige vrouw mocht aanschuiven. Nu wel – op 7 februari 2026 – met Joost Vullings als presentator.

Daar zat ze, Anna Enquist, psychotherapeut, musicus, muziekdocent, dichteres, voor de meesten van ons vooral romanschrijfster.

De 80-jarige Anna schreef over de 80-jarige Erna. Sinds twee weken ligt haar tiende roman *Het einde van Erna Ankersmit* in de winkel.

In haar derde roman *Contrapunt* [2008] schreef ze over het verdriet en de woede van “de moeder”, zoals ze de hoofdpersoon consequent noemt, wier

dochter gestorven is. In 32 hoofdstukken probeert “de moeder” op een piano vat te krijgen op de troostende *Aria* en de 32 variaties, samen de *Goldbergvariaties van Johann Sebastian Bach*. Zo probeert ze hernieuwd vat te krijgen op haar leven. Maar laten eenzaamheid en rouw zich vastleggen in een muziekfragment, zich vangen in een tekstalinea? In de woorden van de moeder schreef Anna Enquist over zichzelf en haar dochter Margit die, 27 jaren oud, in 2001 stierf op de Dam te Amsterdam. Zij werd overreden door een chauffeur die rechts af sloeg – zijn vrachtwagen had geen dodehoekspegel.

Daar zat ze, onze leeftijdgenoot Anna Enquist; Louise en ik zaten thuis op de bank stil te luisteren naar haar gesprek met de 55-jarige Joost Vullings – twee generaties, maar dat deed er niet toe. Het gesprek was – al vragend en antwoordend – een zoektocht naar wat de essentie van het *leven* is. Zij 80, wij 81 en 82 jaar, haar vragen en overwegingen zijn de onze. In haar en onze levens – in het leven van ieder mens – is er sprake van steeds verschuivende werkelijkheden. We bewegen ons in de tijd, we voegen ons even in het tij van de geschiedenis: we hebben een toenemend verleden en afnemende toekomst. Anna Enquist ervaart die afnemende toekomst – “je wordt uitgeschakeld als je tachtig bent” – met het sterven, het onvermijdelijke einde als “beangstigend”. Dat valt moeilijk te rijmen met het leidmotief van haar boek: “Wat niet vermeden kan worden, moet verwelkomd worden.” [William Boyd] In dit leidmotief herken ik mij, in Anna’s ‘beangstiging’ niet. Als mijn leven voltooid is, mag en wil ik in vrede sterven.

* * *

Ida Gerhardt is 83 jaar, als ze haar gedicht *Genesis* publiceert. Het vergezelt mij al meer dan 25 jaar. Ik citeer de eerste twee regels omdat die over ons leven hier en nu gaan:

*Oud worden is het eindelijk vermogen
ver af te zijn van plannen en getallen*

Nu ik de betekenis van deze regels weer tot mij laat doordringen, stel ik mijzelf de vraag of ik het haar al kan nazeggen. Tot medio 2024 maakten wij steeds weer plannen, voor dichtbij en verder weg, in wereld van tijd en ruimte – plannen voor met z’n tweeën, met vrienden, met onze kinderen en kleinkinderen. Onze plannen en de realisatie daarvan gaven ons veel levensvreugde. Nu is onze actieradius daarin uiterst beperkt.

Een vriend met wie ik over de woorden van Anna Enquist en Ida Gerhardt van gedachten wisselde, zei: “Jullie hebben nu nog één groot plan, jullie gaan wonen in het appartement dat nu in aanbouw is.” En ja, wij ervaren dat niet als achteruitgang, maar als een nieuwe stap in ons mooie leven – de werkelijkheid verschuift.

We *leren* het zeker: de kunst, het vermogen om te leven, ver af van [grootse] plannen voor de *toekomst*. Wat we al wel goed kunnen: omzien in verwondering en dankbaarheid over ons *verleden*. We doen het elke dag, als de nacht in zicht komt en het stil is om ons heen.

Na een zeker ook betekenisvol *wérkzaam* leven vol plannen en getallen, leven wij nu in het moment. Daarin ervaren wij ons geluk en gemis. In een wereld waarin werkelijkheden in een ongekend tempo verschuiven, verschuift onze werkelijkheid langzamer en raken wij minder snel uit balans, totdat... ja, totdat ...

Ons verleden neemt toe, onze toekomst neemt af. Wat blijft is onze verbondenheid met mensen om ons heen – oud én jong. We waken ervoor dat we ons terugtrekken in de beperkte ruimte van de ouderdom, waarin interesse voor en betrokkenheid bij wat in de samenleving en met mensen om ons heen gebeurt plaats maakt voor kneuterigheid van ‘de oudjes’. We doen niet mee met de klacht dat jongeren niet meer naar ons, de ouderen, luisteren. Zou het kunnen zijn dat dit heel vaak niet ligt aan jongeren die niet luisteren, maar aan ouderen van wie niets te horen valt, omdat ze niet meer zeggen wat voor anderen betekenisvol is? Hebben wij eigen waarden en eigenwaarde en zijn wij daarin relevant voor de generaties na ons? Dát is de vraag!

“Leer ons zo onze dagen tellen dat wijsheid ons hart vervult.” ⁶

Onze tijd beweegt, onze werkelijkheid verschuift.

Ons lichaam is brozer, onze geest nog vitaal;

Vandaag voltooide ik wat ik wilde schrijven om het met jou te delen.

Morgen moet nog beginnen – alles kan nog.

1. Toen ik al halverwege het schrijfproces van deze blog was, hoorden wij op een verjaardagsfeest het nageslacht van vrienden deze woorden zingen: “Van zuid naar noord bewoog jouw tijd en verschoof jouw werkelijkheid...” Het waren de woorden die mijn gedachten verder stuurden, met deze blog als uitkomst.
2. Lees [hier](#) meer over Anna Enquist
3. Lees [hier](#) wat Anna Enquist zelf vertelt over haar boek [Contrapunt](#)
4. Mede dankzij Anna Enquist werd de dodehoekspiegel vanaf 2003 bij vrachtwagens verplicht.
5. Het gedicht [Genesis](#) van Ida Gerhardt staat in haar bundel De adelaarsvarens, 1988
6. Psalm 90, de ‘oudejaarsavondpsalm’.

MUZIEK

1. [ARIA](#) – het [openingsdeel](#) van de GOLDBERGARIATIES van J.S. Bach
2. [LATER](#), die prachtige tekst van Simon Carmiggelt over het ouder worden en dan... [Herman van Veen zingt](#), Ik word daar elke keer stil van;
3. [MAG IK DAN BIJ JOU...](#) Wat een ontroerend lied van Claudia de Breij. Opmerkelijk: meestal vormt een lied als dit de afsluiting van een cabaretvoorstelling. Claudia koos ervoor haar optreden hiermee te beginnen en daarmee zette ze de toon – en hoe!

21 februari 2026